Testovací dokument digitálního dvojčete Obchodní akademie Slaný. Obsah vychází z dokumentu skutečné školy; jména, kontakty a identifikační údaje jsou smyšlené.

Program proti šikanování

Obchodní akademie, Slaný

Zpracoval: Mgr. Jakub Vacek

Slaný 1. 9. 2024

Mgr. Jiří Urban, ředitel školy

1 Předmět programu proti šikanování

Program proti šikanování vychází z Metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízení (č.j. MSMT-22294/2013-1). Je součástí Minimálního preventivního programu. Za realizaci a hodnocení je odpovědný ředitel školy Mgr. Jiří Urban. Na jeho realizaci se podílejí pedagogičtí pracovníci školy. S Programem proti šikanování budou seznámeni žáci i jejich zákonní zástupci. Žáky seznámí s Programem proti šikanování třídní učitel, zákonní zástupci budou seznámeni s Programem na třídních schůzkách.

2 Cíl programu

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí a co nejdříve odhalit a účinně řešit případné šikanování. Program proti šikanování stanovuje smysluplnou strukturu programu prevence a řešení šikanování mezi žáky naší školy. Hlavní součástí programu je krizový plán, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde. Škola má jednoznačnou odpovědnost za žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., (Školský zákon), je škola povinna zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník případnému šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

3 Vymezení základních pojmů

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit žákovi, případně skupině žáků, ohrozit je nebo je zastrašovat žáka. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem či skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit.

Kyberšikana je šikana prostřednictvím elektronické komunikace (útoky pomocí e-mailů, SMS zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.)

Přímá podoba šikany zahrnuje fyzické útoky, vydírání, poškozování věcí, krádeže druhé osobě, ale i útoky slovní – nadávky, vyhrožování, ponižování. Může mít formu sexuálního obtěžování až zneužívání.

Nepřímá podoba šikany se projevuje jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou žáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvlášť v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.

4 Základní rozdělní šikany:

4.1 Verbální šikana

- slovní útoky v podobě nadávek,
- pomluvy,
- ponižování,
- vyhrožování,
- kyberšikana – forma psychické šikany odehrávající se na internetu nebo na mobilním zařízení, např. obtěžování na soc. sítích, pomocí SMS zpráv, e-mailů, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.

4.2 Fyzická šikana

- fyzické útoky v podobě bití,

- ničení a poškozování věcí oběti,
- vydírání,
- krádeže,
- sexuální obtěžování až zneužívání.

4.3 Kombinovaná šikana

- kombinace verbální a fyzické šikany – násilné a manipulativní chování či příkazy

5 Stádia šikany

Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí (ze msty agresorů), ale i pachatelů a dalších účastníků. Účinné a bezpečné vyšetření šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stádia

1. zrod ostrakismu – potenciálně přítomný v každém kolektivu, projevuje se vyčleňováním některých jedinců na okraj skupiny – většinou slovní projevy, fyzické ústrky, neoblíbenost, ostatní postiženého odmítají, pomlouvají, je terčem vtipů;
2. fyzická agrese a přitvrzování manipulace – výhružky, nadávky, fyzické útoky, zatím jen od agresora;
3. vytvoření jádra – uskupení kolem agresora, pokud nezasáhne někdo zvenčí, znamená to začátek systematické šikany;
4. většina přijímá normy agresora – přidávají se i mírní a slušní žáci (i ve fyzickém násilí);
5. totalita neboli dokonalá šikana – ztráta zbytků zábran, brutalita se stává normou pro celou skupinu;

6 Přímé a nepřímé (varovné) znaky šikanování

Podstatnou vlastností šikany je skrytost. Ta je dána tím, že odhalení, zejména pokročilé šikany, často z rozličných důvodů a pohnutek brání všichni účastníci vyšetřování včetně oběti. Z tohoto důvodů je důležité umět rozpoznat přímé a nepřímé signály šikany.

6.1 Nepřímé znaky šikanování

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Mívá zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Má na těle odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit. (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností.)

6.2 Přímé znaky šikanování

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet.
- Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, pošťuchování, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

7 Šikana zaměřená na učitele

Šikana zaměřená na učitele ze strany žáků nesmí být považována za individuální záležitost konkrétního pedagoga, kterou by si měl vyřešit sám. Odpovědnost za prevenci a řešení šikany nese vedení školy, potažmo také zřizovatel.

Šikana zaměřená na učitele je specifická tím, že dojde k narušení jasně definovaných rolí (učitel × žák) a žák se dostane do pozice větší moci než pedagog, bez ohledu na formálně vyšší moc a autoritu učitele.

Šikana zaměřená na učitele se nejčastěji odehrává ve škole – ve třídách a na chodbách, nicméně může se odehrávat také mimo školu ve veřejných prostorách, v místě bydliště pedagoga nebo v kyberprostoru.

Je zapotřebí mít na paměti, že šikanou může trpět i vysoce zkušený a kompetentní pedagog, který dobře zná svůj předmět, ovládá třídní management a má dobré pedagogické schopnosti. Ani takový pedagog nemusí disponovat kapacitou zamezit některým šikanujícím projevům vůči sobě.

8 Třináct komponentů programu proti šikanování dle Dr. M. Koláře

Následující komponenty v sobě musí Program proti šikanování zahrnovat, má-li být úspěšný.

1. Společné vzdělávání pedagogů a supervize odborníků „zvenčí“
2. Vytvoření užšího realizačního týmu v rámci školy
3. Zmapování skutečné situace ve škole a motivování učitelů ke změně
4. Společný postup pedagogů i rodičů při řešení případů šikanování – krizový plán
5. Prevence v třídnických hodinách
6. Prevence ve výuce
7. Prevence ve školním životě mimo výuku (celodenní akce)
8. Účinný ochranný režim (dozory, třídní pravidla, schránka důvěry…)
9. Spolupráce s rodiči
10. Školní poradenské služby
11. Spolupráce se specializovanými zařízeními
12. Dobré vztahy se školami v okolí
13. Průběžné vyhodnocování situace ve škole (evaluace)

9 Prevence šikany

Prevence šikany a její minimalizace souvisí s dobrou komunikací jednotlivých pracovníků školy. Organizace chodu školy musí umožňovat častou, pružnou a efektivní komunikaci o problémových jevech. Kdykoliv si někdo z pracovníků školy všimne příznaků nezdravých vztahů a nevhodného chování k některým žákům, neprodleně to sdělí třídnímu učiteli, výchovnému poradci, školnímu metodikovi prevence, vedení školy. Každý řešený případ je nutné „dotáhnout" – shrnout postupy a výsledky řešení a náležitě informovat zúčastněné strany.

9.1 Primární prevence ve třídách

Další nezbytnou podmínkou prevence šikanování je systematická práce se třídou. V podstatě jde o práci třídních učitelů se skupinovou dynamikou třídy. Je nutné, aby třídní učitel podporoval růst pozitivních vztahů ve skupině. Součástí třídnických hodin bývá diskuse, hledání odpovědí na otázky, sebehodnocení. Třídnické hodiny by měly mít na naší střední škole, především preventivní charakter – viz MPP.

9.2 Primární prevence ve školních i mimoškolních programech

Je samozřejmé, že speciální program se nemůže odehrávat pouze ve třídách, ale měl by se stát přirozenou součástí života dětí v celé škole a ve všech činnostech, které škola pořádá a zodpovídá za ně. Do školního života zahrnujeme dění, které přesahuje rámec oficiální činnosti třídy – jsou to například přestávky, výlety, exkurze atp.

10 Spolupráce s rodiči

Spolupráce s rodiči je stěžejní při řešení šikany. A to jak s rodiči agresora, tak s rodiči oběti. Informace rodičům poskytujeme formou třídních schůzek, pravidelného jednání s rodiči – osobní kontakt.

Rodiče žáků doporučujeme upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Žák se ve volném čase neschází se spolužáky, ani s jinými kamarády.
- Žák nemá chuť jít ráno do školy, nebo odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach.
- Žák ztrácí chuť k jídlu.
- Žák ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně, ztrácí i zájem o jakékoliv volnočasové aktivity.
- Žák bývá doma smutný či apatický nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě a odmítá svěřit se s tím, co ho trápí.
- Žák žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratil), případně doma krade peníze.
- Žák nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Žák je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo k vrstevníkům, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Žák si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Žák se vyhýbá docházce do školy.
- Žák se zdržuje doma víc, než měl ve zvyku.

11 Odpovědnost za plnění programu

Na tvorbě a realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci, jeho koordinace je v kompetenci školního metodika prevence. Za realizaci a hodnocení programu odpovídá ředitel školy.

Každý pedagog je odpovědný za vytvoření zdravého klimatu třídy. Je povinen zejména:

- podporovat rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky,
- jednat s žáky jako s partnery,
- udržovat ovzduší důvěry mezi žáky a pedagogy,
- v kritických situacích dát jasně najevo, že špatné chování nelze tolerovat,
- nebýt lhostejný k projevům agresivity,
- informovat žáky i rodiče, na koho se obrátit při problémech – třídní učitel, školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog, schránka důvěry, vedení školy, linka důvěry apod.

11.1 Ředitel školy (ŘŠ)

- zajišťuje, aby ve školním řádu byla jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení,
- zajišťuje v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky ve škole i při školních akcích,
- spolupracuje se ŠMP a TU při řešení krizových situací,
- odpovídá za tvorbu a realizaci Minimálního preventivního programu a Programu proti šikaně,
- zajišťuje doplňování školní knihovny o literaturu týkající se rizikového chování žáků,
- zajišťuje, aby pedagogičtí pracovníci, žáci i zákonní zástupci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování, a to jak pro oběti, tak i pro pachatele a jednotlivé třídní kolektivy,
- zajišťuje vzdělávání pracovníků v oblasti šikanování a rizikového chování obecně,
- je odpovědný za vyšetření podezření na šikanování, pokud oznámení učiní rodiče,
- je odpovědný za oznámení případu, pokud naplnil skutkovou podstatu trestného činu, Policii ČR,
- zajišťuje, aby vždy na začátku školního roku byli žáci i zákonní zástupci prokazatelně seznámeni s Minimálním preventivním programem a Krizovým plánem,
- pověřuje pedagogického pracovníka prevencí a řešením šikany
- má zároveň odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance, tedy také za prevenci šikany zaměřené na učitele.

11.2 Zástupce ředitele školy (ZŘŠ)

- spolupracuje s ředitelem školy, se školním metodikem prevence, výchovným poradcem a třídním učitelem při řešení krizových situací.

11.3 Školní metodik prevence (ŠMP)

- připravuje a koordinuje tvorbu plánu proti šikanování a následně s Programem proti šikanování seznamuje všechny pedagogické pracovníky,
- spolupracuje s okresním metodikem prevence, zdravotnickými zařízeními nebo psychology, Policií ČR, orgány sociálně právní ochrany dětí a mládeže a dalšími specializovanými státními i nestátními institucemi,
- připravuje aktivity v rámci prevence šikany a podílí se na jejich realizaci,
- pomáhá při mapování sociálního klimatu třídy,
- poskytuje krizovou intervenci a pomoc při zvládání náročných životních situací žáků,
- podílí se na skupinové a komunitní práci se žáky,
- spolupracuje s třídními učiteli a vedením školy při řešení krizových situací,
- koordinuje práci se žáky v oblasti prevence rizikového chování,

- zajišťuje doplňování školní knihovny o literaturu a výukové filmy z oblasti problematiky agresivního chování a šikanování,
- vede individuální a skupinovou práci se žáky a studenty s obtížemi v adaptaci, se sociálně vztahovými problémy, s rizikovým chováním a problémy, které negativně ovlivňují jejich vzdělávání.

11.4 Výchovný poradce (VP)

- spolupracuje se školním metodikem prevence,
- v součinnosti se školním metodikem prevence spolupracuje s třídními učiteli a vedením školy při řešení krizových situací,
- v součinnosti se školním metodikem prevence spolupracuje s Policií ČR a orgány sociálně právní ochrany dítěte,
- v součinnosti se školním metodikem prevence spolupracuje s rodiči,
- vede výchovné komise,
- dodržuje výchovná opatření uvedená v klasifikačním řádu, při potrestání agresorů, pachatelů šikany.

11.5 Školní psycholog (ŠP)

- pomáhá při mapování sociálního klimatu třídy,
- spolupracuje na prevenci šikany,
- poskytuje krizovou intervenci a pomoc při zvládání náročných životních situací žáka a zpracování krize pro žáky a učitele,
- provádí individuální případovou práci s agresorem nebo obětí šikany,
- provádí krizovou intervenci a zpracování krize pro žáky, pedagogické pracovníky a zákonné zástupce,
- provádí skupinovou a komunitní práci se žáky,
- spolupracuje při preventivní práci ve třídě, při programech pro třídy apod.,
- provádí podporu spolupráce třídy a třídního učitele,
- pomáhá při řešení multikulturní problematiky ve školním prostředí.

11.6 Třídní učitelé (TU)

- prokazatelně seznámí žáky a rodiče s Programem proti šikanování,
- informují žáky i rodiče, na koho se obrátit při problémech ve škole (TU, ŠMP, výchovný poradce, vedení školy) i mimo školu,
- řeší okamžitě projevy rizikového chování (ve spolupráci s ŠMP a výchovným poradcem),
- vytváří se třídou Pravidla třídy, průběžně je vyhodnocuje a upravuje, v průběhu školního roku diskutují se žáky o slušném chování i pozitivních mezilidských vztazích,
- posilují a vytvářejí podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy,
- dodržují výchovná opatření uvedená v klasifikačním řádu, při potrestání agresorů, pachatelů šikany.

11.7 Všichni pracovníci (VP)

- rozvíjejí pozitivní mezilidské vztahy,
- v kritických situacích dají jasně najevo, že špatné chování nelze tolerovat,
- nejsou lhostejní k projevům agresivity mezi žáky a mezi žáky a zaměstnanci školy,
- neprodleně řeší projevy rizikového chování (ve spolupráci s třídním učitelem a výchovným poradcem),
- orientují se v problematice rizikového chování, především šikanování,
- podporují solidaritu a toleranci, podporují vědomí sounáležitosti,

- upevňují spolupráci mezi žáky a rozvíjejí jejich vzájemný respekt,
- posilují chování a jednání v souladu s právními normami, s důrazem na právní odpovědnost jedince,
- rozpoznají přímé i nepřímé projevy šikanování a znají metody vyšetřování šikany (počáteční i pokročilé).

11.8 Zákonní zástupci (ZZ)

- v případě podezření na šikanu týkající se nejen jejich dítěte, ale i ostatních spolužáků, informují TU nebo jiného pedagoga, ŠMP, VP, školního psychologa nebo přímo vedení školy,
- spolupracují se školou při řešení problému,
- vzdělávají se v dané oblasti, věnují pozornost informacím, které jim škola k dané problematice poskytuje,
- spolupracují s PPP či jinými odbornými pracovišti v případě problémů.

12 Ochranný režim ve škole

Účinný ochranný režim před šikanováním má celoškolní působnost. Základem pro jeho zajištění jsou Školní řád a dozory učitelů. V zájmu ochrany žáků a studentů školy jsou součástí Školním řádu body jednoznačně popisující postoj školy k projevům šikany a kyberšikany a body popisující nápravná opatření v případě zjištění šikany nebo kyberšikany.

Ředitelem školy je stanoven pevný rozvrh dohledů pedagogických pracovníků v prostorách školy před vyučováním a o přestávkách.

13 Zásady postupu při vyšetřování šikany – krizový plán

Jsou situace, které škola zvládne řešit sama (postupy pro počáteční stádia šikanování a rámcový třídní program pro řešení zárodečného stádia šikanování).

Standardně podezření o výskytu šikany vyšetřuje školní metodik prevence ve spolupráci s výchovným poradcem a dalšími pracovníky školy. Pokud žák nahlásí učiteli podezření, že je někdo šikanován, nebo je někomu ubližováno, učitel předá informaci školnímu metodikovi prevence.

13.1 Zásady postupu školního metodika prevence

Při vedení rozhovoru se zúčastněnými je třeba vědět, na co se zeptat a jak. Pracujeme s neverbálními technikami (pohled do očí, tělesná blízkost, …). Jiná forma rozhovoru probíhá s oběťmi, agresory a rodiči. Při rozhovoru s obětí je třeba aktivně naslouchat (citlivě a laskavě).

Důležité je, aby v nás žák pocítil naprostou důvěru. Řekneme mu, kdo se o tom dozví – rodiče, třídní učitel, vedení školy, ale v žádném případě ten, kdo mu ubližuje. Důležité je přimět žáka k tomu, aby se rozhovořil – žáka povzbuzujeme, parafrázujeme, zrcadlíme jeho pocity, shrnujeme, potvrzujeme, užíváme neutrální slova, měníme tón hlasu.

Rozhovory s žáky probíhají tak, aby ostatní nevěděli, že vyšetřování probíhá. Maximální snaha směřuje k tomu, aby byl odhalen agresor a oběť uchráněna. Během rozhovorů se zúčastněnými jsou dle situace přítomni vedení školy a třídní učitel.

Ke každému případu přistupujeme individuálně. O závěru vyšetřování jsou informováni třídní učitelé zúčastněných žáků, jsou jim předány příslušné kopie záznamů a je jim doporučen další postup – práce se třídou.

13.2 Společný postup při řešení šikanování

- Pro volbu způsobu šetření a řešení šikany je zásadní vyhodnocení závažnosti situace.

- Po vyhodnocení závažnosti situace a dále v průběhu celého šetření škola musí zvažovat, zda je sama kompetentní šikanu šetřit a řešit nebo zda požádá o pomoc zvenčí.
- Pedagogové, především školní metodik prevence, by měli zvládnout počáteční šikanu, tj. první, druhé a někdy i třetí stadium, kdy ještě nalezneme vhodné svědky a žáky ochotné spolupracovat na změně a kdy ještě ubližování slabším není řízeno jádrem agresorů. V případě potřeby se škola obrací na externí odborníky.
- Při vyšetřování a řešení pokročilé šikany se škola obrátí na externí odborníky na šikanu, kteří jsou vybaveni pro řešení třetího, ale i čtvrtého a pátého stadia.
- Při řešení by měl být kladen akcent na to, že žák, který je obětí šikany, není jejím viníkem a neměl by být důsledky řešení znevýhodněn. Je důležité se samotným žákem probrat, co škola může udělat pro to, aby se zase cítil bezpečně.
- Po celou dobu řešení škola zajišťuje ochranu informací a informátorů, jasně vyjadřuje negativní postoj k násilí a ukazuje, že je toto téma považováno za vážné.
- Součástí řešení pak musí být vždy nastavení ozdravných mechanismů pro všechny, kteří se šikany účastnili, a dále pro celou skupinu (třídu). Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina).
- Doporučuje se dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči o dítě v PPP, středisku výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

13.3 Nevhodné postupy při řešení šikanování

- Přehlížení, bagatelizací agresivního nebo násilného chování,
- odkazování na to, aby si oběť svoji situaci řešila sama, „postavila se jí“,
- nucení žáků, aby veřejně řekli, co viděli nebo se veřejně ihned na místě omlouvali,
- vedení rozhovoru s žákem o situaci před ostatními žáky, vedení rozhovorů žáků zapojených do šikany společně,
- nedostatečné vyhodnocení závažnosti problému a z toho plynoucí volby neadekvátních postupů nebo nepřiměřeného trestu,
- emotivní řešení problému (k řešení problému je třeba přistupovat věcně),
- agresivní řešení problému (např. násilím),
- příliš autoritativní řešení (např. zastrašováním nebo vyhrožováním), což může vést spíše ke zhoršení situace, případně ke skrytějším formám šikany, nebo i k jinému rizikovému jednání,
- řešení i méně závažného rizikového chování v součinnosti s policií (zbytečná kriminalizace útočníka),
- automatické obviňování oběti (sekundární viktimizace),
- vyhýbání se problematickým aktivitám jako zdrojům budoucí šikany.

13.4 Nápravná opatření

Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů tato nápravná opatření:

- Výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy),
- realizace individuálního výchovného plánu agresora,
- snížení známky z chování,
- převedení do jiné třídy či pracovní skupiny (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek),

- vyloučení ze školy při mimořádně závažné šikaně a opakované šikaně po rozhodnutí výchovné komise,
- při vyloučení žáka se musí postupovat v souladu se zákonem č. 561/20004 Sb., předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů a zákonem č. 500/2004 Sb.

14 Specifika pro řešení šikany zaměřené na učitele

Pedagog, který čelí šikaně ze strany žáků, je v dané situaci v pozici oběti, která by neměla zůstávat v situaci sama, ale měla by vyhledat pomoc ostatních. Škola podporuje své pedagogy, zajistí jejich bezpečí a řeší vzniklou situaci se žáky, rodiči a ostatními pedagogy.

Je zapotřebí zajistit bezpečí pro ohroženého pedagoga – pokud není toto zajištěno školou, pedagog odejde ze třídy, přivolá si pomoc a požádá o spolupráci jiného kolegu nebo vedení školy pro zajištění dohledu ve třídě, případně izolaci agresora a zajištění bezpečí pro ostatní žáky ve třídě, vyžaduje-li to situace.

Je zapotřebí, aby pedagog sám, jeho kolegové i vedení školy porozuměli tomu, že pedagog byl vystaven traumatickému zážitku. Tento zážitek může být bolestným i pro svědky (kolegy nebo žáky ve třídě). Je proto zapotřebí dovolit si čas na zpracování šoku, neobviňovat se, vyhledat si pro sebe sociální podporu od kolegů, přátel, rodiny, monitorovat u sebe znaky stresu, které se mohou objevit i později (např. problémy se spánkem, pozorností, úzkosti, zvýšená citlivost, nechuť k jídlu nebo naopak) a případně vyhledat pro sebe odbornou pomoc.

- Pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajistí škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě.
- V případě, že je pedagog nespokojený s řešením situace ze strany vedení školy, může se obrátit na příslušný inspektorát práce.

15 Společné vzdělávání a supervize všech pedagogů

Cílem vzdělávání pedagogů je praktické zvládnutí metod první pomoci, orientace ve strategiích prevence, dále pak praktické seznámení s diagnostikou a léčbou skupiny v počátečním stádiu onemocnění šikanou. Hlavním cílem je odborná podpora, zavádění speciálního programu proti šikanování, individuální a skupinová konzultace případu i metodických problémů.

Důležitá je:

- metodická pomoc a vzdělávání pedagogů v této oblasti,
- příprava projektů s náměty prevence,
- dostupnost odborné literatury a odborných časopisů.

15.1 Motivování pedagogů pro změnu

Cílem je získat motivovaný pedagogický sbor, který se vyznačuje tím, že učitelé:

- jsou ztotožněni s cíli a vizemi školy, dokážou přijmout pravidla spolupráce a řídit se jimi, dokáží se respektovat,
- spolupracují na úkolech a společných cílech,
- přijímají spoluzodpovědnost, přinášejí nápady a podílejí se na jejich realizaci,
- řeší problémové situace, dokážou se dohodnout, neodsouvají řešení nepříjemných situací,
- jsou ochotni otevřeně komunikovat,
- sdílejí své zkušenosti s ostatními pedagogy,
- dokážou ocenit a podpořit druhé.

15.2 Školní poradenské pracoviště a jeho služby

Na pomoc při prevenci a řešení šikany se podílí celé školní poradenské pracoviště. ŠPP je přímo podřízené řediteli školy - Mgr. Jiří Urban, e-mail: dvojce.oa@absolventi.cz.

Členové ŠPP jsou:

- Výchovný poradce: PaedDr. Pavla Charvátová, e-mail: pavla.charvatova@absolventi.cz
- Školní metodik prevence: Mgr. Jakub Vacek, e-mail: jakub.vacek@absolventi.cz
- Školní psycholog: Mgr. Dana Holubová, email: dana.holubova@absolventi.cz
- Kariérový poradce: Ing. Ivona Pešková, e-mail: dvojce.oa@absolventi.cz

Všichni členové spolupracují s TU. Každý pracovník má jasně vymezené své kompetence. Vzájemně se informují a podporují. Jednotlivé služby a cíle jsou jasně vymezeny ve vyhlášce vyhlášky č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb., č. 197/2016 Sb. a ve znění pozdějších předpisů).

Konkrétní rozpracování jednotlivých služeb, činností je zakomponováno v plánech každého pracovníka a vychází i z náplně práce stanovené pro tyto pracovníky. Škola při využívání služeb jiných institucí či služeb, které nejsou uvedeny pod generálním souhlasem dle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb., 197/2016 Sb. a ve znění pozdějších předpisů Sb. před využitím těchto služeb (tj. také při intervenčních programech), předem informuje o charakteru poradenské služby zákonné zástupce. Využívá se tzv. informovaný souhlas.

Výstupem práce externí odborné instituce by měla být písemná zpráva s adekvátními informacemi (§ 1 odst. 5 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů a ve znění vyhlášky č. 197/2016 Sb.). Aby škola mohla informace využít, stanovuje si před započetím poradenských služeb obsah a rozsah práce. Generální souhlasy jsou uloženy u VP. Informované souhlasy jsou uloženy u jednotlivých pracovníků poradenského pracoviště, kteří si danou službu objednali či ji provádí. Na běžnou činnost VP a ŠMP není třeba informovaného souhlasu.

16 Spolupráce se specializovanými zařízeními a institucemi

Při řešení případů šikany škola spolupracuje s institucemi:

- v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,
- v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,
- v resortu sociální péče – s oddělením sociálně právní ochrany dětí a prevence, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou),
- v resortu ministerstva vnitra a ministerstva spravedlnosti – s Probační a mediační službou, Policií ČR. Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění) oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

Ředitel školy oznámí orgánu sociálně-právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.

16.1 Vztahy se školami v okolí

Naše škola má nadstandartní vztahy s okolními školami. Došlo-li k šikanování žáky z jiných škol nebo obráceně, školy spolupracují. Telefonicky či osobně dochází k předávání informací o šetření a způsobu řešení.

V případě problému jsou informace sděleny bez odkladů. Společně se hledá nejvhodnější postup, popř. probíhá šetření celé situace i s ŠPP.

17 Dokumenty a legislativa

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
- Trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Nařízení vlády č.114/1999 Sb., kterým se pro účely trestního zákona stanoví, co se považuje za jedy, nakažlivé choroby a škůdce
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. - 21149/2016,
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j.: 28 275/2000-22, 17
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 21291/2010-28 se všemi přílohami,
- Metodický pokyn MŠMT k výchově proti projevům rasismu, xenofobie – a intolerance č. j. 14 423/99-22,
- Informace pro odbory školství krajských úřadů, předškolní zařízení, školy a školská zařízení Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané, čj.: 25 884/2003-24
- Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu, č. j.: 11691/2004-24 Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT, č. j. 37 014/2005
- Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č. j. 20 006/2007-51 (Věstník MŠMT sešit 11/2007)

Dále pak:

- Preventivní program školy,
- Program poradenských služeb.

Zdroje:

- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č. j.: 28 275/2000-22
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. 21291/2010-28 a jeho přílohy-zejména příloha č. 6 „Co dělat – intervence pedagoga“ –
- Zákon č. 561/2004 Sb., vyhláška 75/2005 Sb. Ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. a 197/2016 Sb.

Příloha č. 1: Příklady šikanování

Případ: Zpověď oběti počátečního stadia šikanování (doslovný přepis)

- nadávaj mi
- dělaj mi naschvály
- maj na mne poznámky, když přijdu po nemoci
- rejpaj do mne
- když se učitel rozhoduje koho vyzkoušet, tak mu poraděj mne
- když nejsem ve škole, říkaj učitelům, co není pravda
- když něco provedou, snaží se to svalit na mne
- když se učitel zeptá, jestli někdo má tahák, hned se všichni ozvou, že mám já
- v hodině, když je písemka, tak z ničeho nic se ozve, abych neopisoval
- všichni maj strašnou radost, když dostanu špatnou známku
- když jsem služba, tak všichni udělaj ve třídě nepořádek
- nepouští mne mezi sebe, když si povídají
- když si řeknu o sešit, tak řeknou, že ho nemají dopsanej, a pak ho pučej někomu jinýmu
- ve frontě na oběd mne předbíhají
- když je ve třídě smrad, tak hned řeknou, že jsem si prd
- povyšujou se nade mne
- nic mi nepučej
- když něco udělám, hned to všem řeknou
- plivnou mi na židli a na všechny ostatní, abych si nemohl najít jinou
- na výtvarce si ode mne vezmou štětec a nic mi neřeknou a maj z toho strašnou srandu, když ho hledám
- když v matice někdo počítá na tabuli, tak mu raděj a řeknou mu i výsledky, ale mně ne…když už mi poraděj, tak špatně
- někdy mi tašku zamknou do skříně a říkaj, že od ní nemaj klíč
- když se učitel zeptá, kdo chybí, tak místo mého jména řeknou nějakou nadávku

Příloha č. 2: Literatura, webové stránky, kontakty, základní literatura

Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál. Poznámka: Pro pracovníky v ústavní a náhradní rodinné péči může být užitečná kapitola Pasťácké šikany v knize Bolest šikanování (Portál, 2001, 2005). Doporučená literatura (knihy, sborníky, studie, závěrečné zprávy)

Kavalír, A. (Eds.) (2009). Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele. Plzeň: Dragon press s.r.o. 19

Kolář, M. (2013). Výcvik odborníků v léčbě šikany. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studii.

Kolář, M.(2012). Net story: Příběhy ze světa internetu. Praha: NCBI.

Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.

Kolář, M. (2009). Skrytá podstata Hradeckého školního programu proti šikanování.

Phillipová, L., Janošová, P. (Eds.) Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. Sborník příspěvků z konference v Praze 19.3. 2009. Praha: Tribun EU.

Kolář, M. (2005). Školní násilí a šikanování. Ostrava: CIT, Ostravská univerzita.

Kolář, M. (Ed.) (2004) Školní šikanování. Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PdF UP 30.3. 2004. Praha: Společenství proti šikaně. 10-12.

Kolář, M. (2000, 1997). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.

Kolář, M. (2003). Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR.

Kolektiv autorů (2012). Elektronická šikana a jak jí řešit. (Metodický materiál.) Praha: NCBI.

Kopecký, K., Krejčí,V. (2010). Rizika virtuální komunikace. (Příručka pro učitele.) Olomouc: Net Univerzity. [cit. 2.12. 2012] http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/kestazeni

Krejčí,V. (2010). Kyberšikana – kybernetická šikana. Olomouc: E-Bezpečí. [cit. 2.12. 2012] Dostupný z WWW – http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/kestazeni/materialy-pro-studiumstudie-atd

Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P., Barták, M., Bártík, P. et al. (2015). Prevence rizikového chování ve školství (2nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.

Miovský, M., Adámková, T., Barták, M., Čablová, L., Čech, T., Doležalová, P. et al. (2015). Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování (2nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.

Miovský, M., Aujezká, A., Burešová, I., Čablová, L., Červenková, E., Jírová Exnerová, M. et al. (2015). Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi (2nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny. 25

Miovský, M., Gabrhelík, R., Charvát, M., Šťastná, L., Jurystová, L. & Pavlas Martanová, V. (2015). Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.

Miovský, M., Skácelová, L., Čablová, L., Veselá, M., & Zapletalová, J. (2012). Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Širůčková, M., Miovský, M., Skácelová, L., Gabrhelík, R. a kol. (2012). Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Parry, J., Carrington, G. (1997). Čelíme šikanování: Sborník metod. Praha: IPPP: Portál.

Philippová, L., Janošová,P. (Eds.) (2009). Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. Sborník příspěvků z konference konané 19. 3. 2009 v Praze. Brno: Tribun EU.

Rogers, V. (2011). Kyberšikana. (Pracovní materiály pro učitele a žáky.) Praha: Portál.

Říčan, P., Janošová, P. (2010). Jak na šikanu. Praha: Grada.

Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál. Vágnerová, K. (2009). Minimalizace šikany. Praktické rady pro rodiče. Praha: Portál.

Doporučená literatura (časopisy)

Kolář, M. (2010). Bolest kyberšikany. Informační bulletin 1. Úřad pro ochranu osobních údajů.

Kolář, M. (2010). Ve škole: Šikana, nebo jen škádlení? Psychologie dnes 2 (16), 56-59.

Kolář, M. (2009). Šikana v mateřské škole: diferenciální diagnostika – jak rozlišit šikanování od škádlení? Řízení mateřské školy (20. aktualizace). Praha: nakladatelství dr. Josef Raabe.

Kolář. M. (2009). Zlo či dobro, šikanovanie alebo doberanie? In: Sociálna prevenci 1. Bratislava: Národne osvetové centrum.

Kolář, M. (2007). Český školský program proti šikanovaniu. Perspektivy.

In: Sociálna prevencia. Bratislava: Národné osvetové centrum.

Kolář, M. (2007). Český školní program proti šikanování. Právo a rodina, 3.

Kolář, M. (2006). Jak na šikanu? Psychologie dnes 2 (12), 16-18.

Kolář, M. (2005) Devět kroků při řešení počáteční šikany aneb pedagogická chirurgie. Prevence 7 (2), 3-7. 2.

Webové stránky s tématikou školní šikany a kyberšikany

Společenství proti šikaně, www.sikana.org E-nebezpečí pro učitele, www.e-nebezpeci.cz

Národní centrum bezpečnějšího internetu, www.ncbi.cz

Kontakty

Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz

Poradna webu Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz

Internet poradna, www.internetporadna.cz

Kontaktní centrum, které přijímá hlášení, týkající se nezákonného a nevhodného obsahu internetu, www.Horka-linka.cz

Poradna E-Bezpečí – poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na Internetu, www.napisnam.cz